

עלון שבועי מבית 'בני אמונים'

ובל מאמרים

מאוצרות אמונים

'עבודה שבלב' הנפשית בפה

"את חקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל" (טו ב)

אם נצטוו משה זה מכבר: "לאמר" מפני מה שב והצטוו: "דבר אל בני ישראל?"

דרש רבי אליעזר הורוביץ רבה של טרניגראד:

ידועים הם דברי האר"י (לקוטי תורה' תהלים סו) שעל אף שעקר התפלה היא בלב, מכל מקום הצטוונו להתפלל בפיו, היות: "שעל ידי התפלה שאדם מתפלל, רואה חברו ובא גם הוא להתפלל". ויש לומר כי ליסוד זה רמז הפסוק שלפנינו: "את חקת התורה אשר צוה ה' לאמר" - הסבה שיש להוציא את מלות התפלה בפה ולא להסתפק במחשבת הלב, היא משום: "דבר אל בני ישראל" - כדי שהדבור יעורר אחרים מבני ישראל שיצטרפו לתפלה.

גם מקדים

בית נוסת שהוא מלא בתורה ובתפלה

"וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא" (טו טו)

פרש רבי פינקס הלוי הורוביץ בעל ה'הפלאה':

בזהר הקדוש (תק"י דף כב ה) נאמר שהתפלה ולמוד התורה צריכים להיעשות מתוך דבקות בה', שאם לא כן - לא יעלו למעלה. יסוד זה נרמז בפסוק שלפנינו: "וכל כלי פתוח" - כל דבור של תפלה ושל למוד שמוציא האדם מפיו, "אשר אין צמיד פתיל [מחבר] עליו" - בלא חבר ודבקות בה', "טמא הוא" - אינו עולה למרום, למקום הקדושה והטהרה.

בענין זה מספר על היעלל שם טוב' הקדוש, כי פעם עמד להכנס לבית כנסת מסים, אולם משאף דרכו רגליו בחלל הפתח נרתע וזאן והלכנס. לחמיהת סובביו סתם: "איך אוכל להכנס, והמקום מלא וגדוש בתורה ותפלה?"

"אדורבה...?", גברה פליאת הסובבים, והיעלל שם טוב' הסביר: "בבית כנסת זה מתפללים ולומדים בלא דבקות. כיון שכל התפלה והלמוד נותרים בתוך חללו ואינם עולים למעלה, ולמקום שצוה איני רוצה להכנס".

פנים יפות; "שער בת רבים"

משה ואהרן נחבאו מתוך צניעותם

"ויבא משה ואהרן מפני הקהל אל פתח אהל מועד ויפלו על פניהם וירא כבוד ה' אליהם" (כו)

יש להבין את פשט השון הכתוב: היתכן שלאחר שנבלעו קרח ועדתו באזמה, עזין חששו משה ואהרן "מפני הקהל" שיפגעו בהם?

פרש רבי שלמה קלוניר כי כך היא כונת הכתוב: בקשו משה ואהרן לפל על פניהם בתפלה, אולם

פניני אמן ותפלה בפרשה

כיון ש: "אין אדם חשוב רשאי לפל על פניו [ברבים], אלא אם כן ענה כיהושע בן נון" (מענין טו ב), חששו שמא אם יפלו על פניהם ברבים ויענו [כפי שאכן ארע, ככתוב: "וירא כבוד ה' אליהם"]. יראה הדבר כגאונה. לכן נכנסו "מפני הקהל, אל פתח אהל מועד", ובמקום מסתור זה נפלו על פניהם.

אמרי שפיר

מבאר אמונים

מקורות בפרשה על גדל מעלת עניית אמן

חובת המורים להזהיר על עניית אמן

"שמעו נא המורים המן הסלע הזה נוציא לכם מים" (כ)

"נא המורים המן" - סופי תבות 'אמן'. לרמז מכאן למורים, הינו המלמדים, שצריכים להזהיר לתלמידים שעל כל ברכה וברכה שישמעו מפי המורה שבעל עיר ועיר שיוכיחו וזהירו להמון להזהר בזה מאד. כי בעוונותינו הרבים רבם ככלם אינם נוהרים בזה. ועליהם מוטל לדרש ברבים ולהודיע להם החטא והפגם הגדול של מי שאינו עונה אמן על כל ברכה שישמע מישראל המברך. ואפילו מתניח בשעה שמתברך בה... כפי שמובא מעשה רב נורא מענין עניית 'אמן' בסדר נהורא השלם' (פרק טו) שהיה עם הגאון רבי מרדכי פה כשהיה אצל החכם אבוהב, על שלא ענה אמן פעם אחת על ברכת התינוק. ואחר ל' יום שנהג נדוי כפי נדוי הרב לתלמיד, ובא אליו אמר לו: 'תדע נאמנה שהיית חייב מיתה בשעה שלא ענית אמן על ברכת התינוק'. והזהירו שבכל מקום אשר תדרש פה רגלו ירש ברבים ויודיע להם החטא והפגם הגדול של מי שאינו עונה אמן על כל ברכה מישראל. וספר לו גם כן מעשה נורא שקרה שנהרג חסיד גדול במיתה משנה רחוקה לציגו, שלא ענה אמן פעם אחת על ברכת התינוק. אם כן נראה בעליל כי חוב גמור הוא על כל מורה הוראה ואב"ד שבעל עיר ועיר להזהיר ולהוכיח את ההמון על זה, ולא יתפסו חלילה וחס בעונם, אף יהיו מזקים את הרבים.

עוד רמז מכאן על מי שאינו עונה אמן, שנקרא מרי וסדקו, כמו יסוד פשיטו המקונו בקנינה 'איכה יטבה הבצלת השרון; יצרה זמן אשר נעשה ונשמע השיבו, ועתה ענות אמן לא אבו'.

חלק יעקב' (לרבי יעקב ליב גינתאמי) חקת

האם ברוך משה ב'ברכת המצוות'?

"קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אלי הסלע" (כ)

רבי משה הלוי סולוביצ'יק מצייר חקר כאן וכן בכל המקומות שנאמר צווי מיוחד למשה לבדו לעשות פעולה כלשהי, האם ברוך משה ב'ברכת המצוות' לפני שקיים את הצווי שהטל עליו.

ופשט, כי מסתבר לומר שאדם שהצטוו בצווי פרטי המפינה רק אליו, אינו צריך לברך על קיומו ב'ברכת המצוות'.

האיש משה'

עשר מיתות כנגד יו"ד אחת

"שמעו נא המורים המן הסלע הזה נוציא לכם מים" (כ)

רבנו חננאל פרש שחטאם של משה ואהרן היה ב'כך שיחסו את נס הוצאת המים מן הסלע לעצמם, שאמרו: "נוציא לכם מים" ולא: "נוציא לכם מים".

על פי דבריו פרש רבי יצחק כ"ץ חתן המהר"ל מפרגא את שאמר הפסוק (בפיטו 'אמן אדיר' הנאמר במוסף לראשון דראש השנה) על משה רבנו: "עון אשר נוקש בעשר, נחרתו בו מיתות עשר" - משה נכשל ב'כך שלא אמר 'נוציא' [ביו"ד] שהיא בגימטריה עשר [אלא 'נוציא', ולכן הזכירה מיתתו עשר פעמים בתורה (ראה בד"ר י"א)]. ולפיכך דקדק דוד הפלך ואמר (תהלים קיד ח): "ההפכי הצור [הסלע] אגם מים"; לא נקט דוד 'ההופך', אלא 'ההפכי' - בתוספת יו"ד, לפי שפאמור אות זו היתה חסרה כדי להעיד שהוציא הקדוש ברוך הוא את המים מן הסלע.

רמב"ן בסדר כ' ח: הנהות על 'פענח רזא' לר"י כ"ץ שם יא

שלל הפא בדרוך נס

"ויבא משה ואהרן מפני הקהל אל פתח אהל מועד ויפלו על פניהם וירא כבוד ה' אליהם" (כו ב)

"והחרמתם - אקדש שללם לגבוה" (רש"י).

במסכת נדרים (טו א) הובא דברי רבי מאיר שמוטב לאדם שלא ידר נדרים כלל, שמא פעם אחת ישכח ולא ישלם את נדו; כיצד סברו דברי רש"י לשיטתו?

פרש רבי יעקב קמניצקי ראש ישיבת 'תורה ודעת' בניו יורק:

את תוכחת הנביא אלישע למלך ישראל (מלכים ב' ו כב): "האשר שבת בחרבך ובקשתך אתה מכה", פרש למדנו מ'כך ששלל שבא לאדם בדרך נס אינו נחשב שלו ואסור לו להנות ממנו. לפי זה ניתן להסביר שאין פוגת הכתוב שדרו בני ישראל להקדיש את שלל שיסחוו מהעמלקים, אלא התפללו שיזכו לנצחון נסי שיגרום שהשלל יהיה קדוש מאליו.

אמת ליעקב'

רבי חיים פלאגי פותב בספרו 'כף החיים' (פרק יג): "שכרה של כל אמן היא לאין ערך ועל כן על האדם להקפיד לא להפסיד אפילו על אמן אחת". אזהרה מיוחדת הוא מבית לגבי עניית אמן, אחר ברכת המחזור שכינתו לציון הנאמרת בחזרת הש"ש, בשעה שברבים ממקרים לומר מודים דרבונו, ומרב חפזו מחשים מלענות אמן על ברכה זו. ומוסיף שפעם כשהיתה עת רצון בשמים להביא את הגאולה, לא יצא הדבר לפעל בגלל הגזול בעניית אמן על ברכה זו, שבה אנו מבקשים על הגאולה.

רבי חיים משה מנדל זצ"ל (שהיאריצייט שלו יחול ביום ראשון הקרוב ד' בתמוז) יעץ פעם לאדם שהיה צריך ישועה לפרסם דברים אלו בסגולה לישועה (נומרי אמן' כ"ב עמ' רטו).

למינו ציון לא אדנינו

בהיכלו של מלך (ב)

מעלתה של תפלה בצבור

מלבד עצם החובה ההלכתית המוטלת על האדם להתפלל עם הצבור (ראה פסחים נו א ובר"ש"י שם), נתנו חכמים דגוש מיוחד למעלת התפלה הנאמרת בצבור, ואמר כי שעת התפלה בצבור נחשבת 'עת רצון' מיוחדת כדברי הגמרא (ברכות ח א): "מאי דכתב (תהלים ט"ט ד'): 'ואני תפילתי לך ה' עת רצון' - אימתי עת רצון? בשעה שהצבור מתפללין".

והנה אם נתבונן, מי מאתנו אינו רוצה שמתפללו תאמרו בעת רצון? ובפרט שאמרו במדרש (דברי ב"ב, כ) כי תפלת הצבור אינה רק 'עת רצון', אלא: "אינה חוזרת לעולם ריקם". ויש לדעת, כי אף כחו של כל יחיד ויחיד, כשהוא מתפלל בתוך הצבור, מכפל עשרת מונים. וכפי שדרכו בזה הקדוש (בראשית דף ר"ל א) על לשון הפסוק (תהלים ק"ח): "פנה אל תפלת העוֹרֵר ולא בזה את תפלתם"; על תפלת 'העוֹרֵר' (לשון תהי) נאמר: 'פנה, ואלו על 'תפלתם' [לשון רבים] נאמר: 'ולא בזה'. משום שכאשר היחיד מתפלל, מעוררים המוקטנים על תפלתו, ולכן פונים ובודקים את זכיותו בענין ילמעהו. אולם כאשר הרבים מתפללים, אפילו יש ביניהם רשעים ואפילו אם תפלתם לא נאמרה בכונה, הרי היא נשמעת.

וכן פסק להלכה הרמב"ם (תפלה ח א): "תפלת הצבור נשמעת תמיד, ואפילו היו בהן חוטאים אין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים. לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הצבור, ולא יתפלל ביחיד כל זמן שיכול להתפלל עם הצבור".

טעמים למעלת התפלה בצבור

טעמים רבים נתנו המפרשים למעלת התפלה בצבור, להלן נביא כמה מהם:

כך כתב רש"י בפרושו לגמרא (סוטה לג א ד"ה יחיד):

"יחיד - צריך שיסעוהו מלאכי השרת, צבור - לא צריכי להו, דכתיב (איוב לו ה): 'הו א-ל כפיר ולא ימאס' - אינו מואס בתפלתן של רבים".

בספר הפתרי (ג' ט) באר רבנו יהודה הלוי:

כמעט שלא ימצא יחיד שלא ימצא בו עוון, בשוגג או במזיד, אולם כאשר הוא מתפלל בתוך עשרה, ישלימו הללו זה את חסרונו של זה, ויסימדר מהל תפלה שלמה בכונה זכה, ותחול הנרצה על הכל ויגיע לכל אחד מהיחידים חלקו ממנה. שכן חסדי ה' הם כמטר המורה את הארץ; אף שבתוך הארץ ימצאו יחידים שלא יהיו ראויים לו, יקבלו הם את שפעם בזכות הרב, אולם כאשר המטר מפנה לייחיד על פני הארץ, אינו לא יזכה לו אם אינו ראוי לקב. (דברי ב"ב)

באוריו נוספים כתב פרוש 'עץ יוסף' למדרש (דברי ב"ב):

"כי ההשגחה על הכלל גדולה ומרובה יותר מהשגחה על הפרט והאישית, או מפני שבצבור בודאי ימצא פרט אחד המתפלל בכונה גדולה ולכן נענה לכלם בזכותו".

ביקצור שלחן ערוך (ב"ב ב) כתב, שכאשר חלילה לבבות ישראל נפרדים למטה, אינו גם למעלה אין התאחדות, אולם משהם מתאחדים בגופם למטה בתפלת הצבור, אינו מתאחדים נפשותיהם למעלה, ועל ידי כך גם תפלותיהם מתאחדות. וכשחן פלגות יחדו

הן רצויות יותר לפניו יתברך שמו.

תפלה בצבור - אוצר של אמונים

מלבד הטעמים האמורים, יש לזכר את המעלה המיוחדת והפשוטה שיש בתפלת הצבור, והיא שעל ידי זוכה המתפלל לענות אמונים רבים, 'הא שמה רבא ושאר דברים שבקדשה, שערה כל אחד מהם הוא בלתי נתון לשעור (אורות אליהו [דבלי פלא יוצר] אות תוסט).

באבודרהם (תקון התפלות) הביא בשם רבי אברהם אבן שושן, שדרש את הפסוק (תהלים נ"ח): "ערב וברך וצוה אשיחה ואהמה וישמע קולי"; 'ואהמה' בגימטריה נ"ז, שבזכות נ"ז בזכות שאומר המתפלל בשלוש תפלות שמונה עשרה, הקדוש ברוך הוא שומע את קולו וזן אותו ואת בני ביתו. וכתב האבודרהם, שמכאן נוכל ללמוד על גל שכר המתפלל עם הצבור, שבתפלה אחת נחשב לו כאלו אמר נ"ז בזכות וזוכה לשכר האמור.

כיצד? בתפלתו בלחש מברך "י"ט בזכות, וכשמוקטב בשתיקה לתפלת הצבור, נחשב לו מדיו 'שומע כעונה' כאלו אמר את "י"ט הברכות בעצמו. וכשהוא עונה אמן אחר כל ברכה כחובתו, הרי זה כאלו ברוך "י"ט בזכות נוספות, שהרי 'גדול העונה אמן יותר מהמברך' (ברכות נ"ג א).

אף מן ה'הפך חיים' בספרו 'שמירת הלשון' (חתימת הספר א) האריך בדברי התעוררות לחאזק ענין התפלה בצבור, כשבתוך דבריו ציון כי המתפלל עם הצבור זוכה לענות 'ברכה', קדשה ואמן 'הא שמה רבא, שכל אחד מהם בפני עצמו הוא ענין נורא מאד (ע"פ שם אריכות דברים). ואם נבוא לשבון הדברים, בודאי נתעורר ונדדרי להתחזק להקפיד להתפלל את תפלותינו בצבור בכל יום ויום.

"כי הנה מיום אחד בלבד, מתפלת שחרית ומנחה, יש לו ל"ח אמונים מן "י"ט בזכות של תפלה. [ואמרו חכמינו זכרונם לברכה שכל הזמיר בענין אמן פותחין לו שערי גן עדן, שנאמר: 'פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים' - אל תקרי אמונים אלא אמנים]. ושמנה פעמים אמן 'הא שמה רבא, ועוד שש עשרה אמונים מן הקדושים, ושתי קדשות וברכו. והנה כל זה הוא מיום אחד, ואם פן צא ויחשב כמה יש לו משבוע אחד, ומחדש אחד, וכך שבו משנה שלמה. הלא אין מספר לרבים הזכיות שמתרבות לאדם על ידי רגילותו להתפלל בצבור".

תפלת הצבור - מעלה מיוחדת בישראל

דבר נפלא כתב הגר"ז מבריסק בפרושו על הפסוק (דברים ז): "כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרבים אליו פה ילמינו בכל קראנו אליו".

"אי על גב דעקר הענין של תפלה וזעקה הרי ישנו גם באמות העולם, כדאשכחן בנינוה, וגם בתפלת שלמה פתיב (שע"ה נ"ז ז): 'כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים'... אבל האי קרא ד'בכל קראנו אליו' הרי מוקמין ליה (ר"ה י"ה א) דזהו רק בצבור. וענין תפלת צבור הוא רק בישראל לבד דאינה [אמות העולם] לאו צבור וניהו, רק עשרה ישראלים בלבד. וזה שאמר הכתוב, דזה שהוא קרוב 'בכל קראנו אליו' הוא רק בגוי הגדול הזה".

תפלה נואשת בלב הקפאון

כמו ברוסיה, לא אהבו להניח למורים לשבת בחבוק ידים, לכן הנהלת בית הספר דאגה להם למשימה גם ביום זה; לעבר בכפרים הסמוכים למקום ולערך רשום תלמידים לשנה הבאה. בחלקו של רבי יצחק נפל הכפר בולשייה קאבאני, המרחק חמשה קילומטרים 'בלבד' מסטולביטש.

בטנו של רבי יצחק המתה מרעב כאשר הוא תר בעיניו אחר השביל המכר שהיה אמור להובילו למחוז חפצו, אלא שמשום שבאותו היום לא שביל היה מכסה במעטה שלג כבד לא עלה בידו למוצאו.

בוסס אפוא רבי יצחק בתוך השלג בעמק שהגיע עד מעל לברכיו, אלא שעם כל צעד שעשה, נעשתה התנועה קשה יותר. רוח מקפיאה החלה לנשב ונדר מהרה הוא קש כי כחיותיו אוזלים.

הרעב נתן בו את אותותיו ודחף אדיר תקף אותו לצאת על עומדו ולנוח.

פעלה שפזו, ידע רבי יצחק, לבטח תובילו אל המוות הבטוח, אולם הוא לא היה מסוגל יותר לסבל, 'לו היה בדי דבר מה להשיב את נפשו', הרהר רבי יצחק בעגמה, כי אז הייתי נאור בכחות חדשים וממשיך בדרכי...

רגע לפני שקרס הוא נעיר; הלא טרם התפלל לישועת ה'... פתח אפוא רבי יצחק בתפלה רותחת לבזרא העולם:

"רבנו של עולם, בן יחיד אני להורני, צעיר אנכי ולא הספקתי לעשות דבר. מה יהיה על הורני בלעדי?" רבי יצחק מקד את תפלתו בהורני, מתוך מחשבה אמיתית על הצער הנורא שיהיה מנת חלקם באם חלילה יאבד מן העולם, ותפלתו לא שבה ריקם.

הוא תחב את ידיו לכיס מעילו, ולפתע קש בחפץ עטוף בגידי. הוא הוציא את החפיסה מהכיס, פתח את קשוריה והפתע גלגול בתוכה חתיכת חלונה, מעדן שלא ראה, ובודאי לא טעם בשנים האחרונות.

לא היתה לו שהות להרהר מהיכו הגיע ולמצוין לכיסו, והוא מהר לברך עליו ולאכולו בחפזו. בהמשך הברכה לא היה מסוגל להחזיק את החלונה בידיו, ומתוך רחמים על בנה טמנה את המעדן הקר בכיסו.

רבי יצחק סיים לאכל את החלונה והתחזק. אותה חתיכת חלונה הצליח את חיי, שפוטו כמשמטו.

בשארית כחותיו הוא דלג ונתר על גבי השלג, ודקות מספר לאחר מכן מצא את השביל האבוד. על פני השביל קל היה לו יותר לצעד, ועד מהרה עמדו רגליו בפתח הכפר. הוא רשם את הלידים ומהר לחזור לסטולביטש.

"את טעמה של התפלה המיוחדת הזו, שנאמרה בעת שחורב חדה היתה מונפת על צנארי", יאמר הרב זילבר ל'מים לתלמידיו, "לא שכחתי, ולא אשכח עד סוף ימי".

להשאר יהודי עמ' 58